

ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อเพิ่มความใส่ใจในการเรียนของ เด็กสมาธิสั้น

The Effects of Using Artistic Activities to Enhance Attention in the Learning of ADHD Children

มนิรัตน์ นาคเบญจพร

Maneerut Nrakmangapon

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Ramkhamhaeng University, Thailand.

Email: maneerutN@gmail.com

Received March 1, 2019; Revised March 10, 2019; Accepted September 15, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อเพิ่มความใส่ใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้น ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยมีแบบแผนการทดลองแบบ Randomized one group pretest – posttest design กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เด็กสมาธิสั้นเพศชาย อายุ 5 ขวบ ที่เข้ามาใช้บริการที่โรงพยาบาลพญาไท 3 จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองครั้งนี้ คือ แผนการสอนกิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนวิชาคณิตศาสตร์ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินความใส่ใจในการเรียนก่อนและหลังการทดลอง ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ความใส่ใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้นจากการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนวิชาคณิตศาสตร์มีความใส่ใจในการเรียนเพิ่มสูงขึ้น

2. ความใส่ใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้นหลังจากการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนคณิตศาสตร์ มีความใส่ใจในการเรียนเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: กิจกรรมศิลปะ; ความใส่ใจในการเรียน; สมาธิสั้น

Abstract

The purpose of this research was to study the effect of using art activities to increase the attention of ADHD students. This research is experimental research. Experimental Research: Randomized one group pretest – posttest design. The samples used in this study were 3 ADHD children aged 5 years who were admitted to Phyathai 3 Hospital. In this experiment, the lesson plans are lesson plans. The average and standard deviation Comparison of the data obtained from the pre–test and post–test attitudes. The results are as follows.

1. Attention to learning of children with ADHD from the use of art activities in mathematics lessons are more attentive to learning.

2. Attention to learning of ADHD children after using art activities. There was a statistically significant difference at the .01 level.

Keywords: Effects; ADHD

บทนำ

เด็กสมาธิสั้น เด็กกลุ่มหนึ่งซึ่งมีปัญหาและมีช่วงความสนใจสั้น มีสาเหตุมาจากปัญหาทางพฤติกรรมและไม่ได้เกิดจากการเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง ต่อมาได้มีการใช้ยาเพื่อรักษาโรคสมาธิสั้น จากนั้นจนถึงปัจจุบันโรคนี้ก็ได้รับการศึกษามากขึ้น บางคนก็ว่าเกิดจากการกินอาหารบางชนิด เช่น สีแต่งอาหาร น้ำตาล ฯลฯ บางคนก็ว่าเกิดจากการเลี้ยงดู บางคนก็ว่าโรคนี้ไม่มีจริง ปัจจุบันนี้ วงการแพทย์ได้ศึกษาและพบว่าโรคนี้มีจริง และมีมากด้วยคือประมาณ 2 – 5 เปอร์เซ็นต์ ของเด็กวัยเรียนเป็นโรคนี้ คือ ห้องเรียนหนึ่งจะมีเด็กเป็นโรคสมาธิสั้นประมาณ 1 – 2 คน คำว่า โรคสมาธิสั้น ทำให้เราเข้าใจผิดคิดว่าเด็กมีปัญหาสมาธิสั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าปัญหาของเด็กที่เป็นโรคนี้มิใช่อยู่ที่การควบคุมสมาธิเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การควบคุมตัวเองในหลายด้าน เช่น สมาธิ อารมณ์ การเคลื่อนไหว เด็กที่ถูกวินิจฉัยว่าเป็น โรคสมาธิสั้น จึงมักมีอาการร่วมหลายอย่างนอกจากสมาธิบกพร่อง เด็กมักจะซน ใจร้อน ไม่เป็นระเบียบ ฯลฯ (ธีรเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์, 2545) ส่งผลต่อพัฒนาการด้านสมองที่ทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ อันเกิดจากการบาดเจ็บที่สมองบริเวณประสาทส่วนกลาง จึงส่งผลให้ทำงานได้ไม่เต็มที่ หรืออาจมีผลจากด้านพันธุกรรมที่อาจเกิดจากพี่น้องหรือญาติใกล้ชิดที่มีปัญหาทางการเรียนรู้มาก่อนแล้ว (ผดุง อารยะวิญญู, 2544)

สมาธิเป็นสิ่งสำคัญ เพราะว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีการเรียนรู้เกิดขึ้น หากสมาธิของเด็กเกิดในระยะเวลาสั้นๆ หรือความสามารถในการเรียนรู้ได้ในระยะเวลาที่จำกัด ก็จะทำให้ขาดประสิทธิภาพในการเรียน เด็กก็จะรู้สึกขาดความเชื่อมั่นในตนเอง จากสภาพดังกล่าวบ่อยครั้งที่พบว่า เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนอันเนื่องมาจากความสนใจหรือสมาธิที่มีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจากสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กที่มีความน่าสนใจมากมาย และพร้อมที่จะดึงความสนใจของเด็กให้เปลี่ยนไปมามากมายได้ ซึ่งในปัจจุบันตามชั้นเรียนต่างๆ มักประสบกับปัญหาเช่นนี้ ผู้ปกครองและครูส่วนใหญ่มักจะมองข้ามปัญหา และละเลยมองไม่เห็นความสำคัญ ทั้งนี้ผู้ปกครองและครูอาจจะยังขาดกระบวนการในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนา แต่ถ้ามองในความเป็นจริงแล้ว เด็กในวัยเรียนระยะแรก โดยเฉพาะในช่วงชั้นที่ 1 (ป.1 – ป.3) ความสนใจและสมาธิของเด็กวัยนี้มีขีดจำกัดอยู่แล้ว

สาเหตุก็เนื่องมาจาก การพัฒนาทางด้านอารมณ์ สมอง สังคม และกล้ามเนื้อต่างๆยังไม่ สมบูรณ์เหมือนกับในเด็กโต และด้วยเหตุนี้ ถ้ามีบางสิ่งบางอย่างที่จะสามารถพัฒนาหรือ สร้างสมาธิเด็กเหล่านี้ให้ดีขึ้นตั้งแต่ต้น เด็กเหล่านี้ก็จะโตขึ้นมาอย่างมีศักยภาพ มีสมาธิใน การเรียน การทำกิจกรรมต่าง ๆ (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2546)

ในปัจจุบัน กิจกรรมศิลปะได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตมนุษย์ ศิลปะคือสิ่งจรรโลง จิตใจมนุษย์ช่วยให้มนุษย์มีจิตใจที่อ่อนโยน สงบและไม่หยาบกระด้าง ศิลปะบางแขนงช่วย ในการเยียวยาความเจ็บป่วยของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บป่วยทางร่างกายหรือจิตใจ ไม นานมานี้เองนักวิทยาศาสตร์ด้านสมอง (neuroscientist) ได้ค้นพบว่าปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ ฉลาด ก็คือการใช้เซลล์สมองมาต่อเชื่อมกันเป็นวงจรประสาท (neural circuit) ยิ่งเซลล์ เหล่านี้ต่อเชื่อมกันเป็นวงจรและจัดระเบียบกันได้ดีมากเท่าใดก็จะทำให้ประสิทธิภาพของ สมองมีมากขึ้นเท่านั้น นั่นก็คือทำให้มนุษย์ฉลาดมากขึ้นนั่นเอง คำถามที่นักวิทยาศาสตร์ ถามต่อไปอีกก็คือ อะไรคือปัจจัยที่ทำให้เซลล์สมองเหล่านี้มาเรียงเชื่อมต่อกันเป็นวงจรที่ สมบูรณ์ คำตอบที่ได้ก็คือการกระตุ้นประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ การกระตุ้นและทำ ทายความคิด การฝึกแก้ปัญหาและฝึกจินตนาการของมนุษย์

กิจกรรมศิลปะจึงเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าในแง่ของการบำบัด และส่งเสริม พัฒนาการทางด้านต่างๆของเด็ก หากมีการนำศิลปะมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการ สอนของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ จะสามารถตอบสนองและเป็นการส่งเสริมการรับรู้ ต่างๆที่บกพร่องได้เพราะศิลปะเป็นกิจกรรมที่มีความน่าสนใจ สามารถเสริมสร้างทักษะ ทางสังคมเพิ่มความสามารถในการสื่อสาร เรียนรู้การทำงานเป็นขั้นตอน เสริมสร้าง ความสามารถทางด้านมิติสัมพันธ์ (ทวีศักดิ์ ลิวิรัตน์เรขา, 2550) ช่วยผ่อนคลาย ความเครียดทางอารมณ์ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการต่างๆ รวมทั้ง ความรู้สึกนึกคิดโดยการถ่ายทอดออกมาเป็นผลงาน รูปภาพหรือสิ่งของ (วรารณา กันประชา, 2551) และเป็นวิชาที่สามารถประสบความสำเร็จได้ง่ายทั้งนี้กิจกรรมศิลปะใน รูปแบบต่าง ๆ เป็นกิจกรรมที่ใช้ความรู้สึกประกอบกับวัสดุและเทคนิค วิธีการนำมา สร้างสรรค์เป็นผลงาน (พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2545) อีกทั้งยังสามารถพัฒนาสมาธิของเด็ก

ให้ดีขึ้นได้ ช่วยสร้างเสริมประสิทธิภาพหรือพลังในตัวเด็ก ซึ่งจะส่งผลต่อการรับรู้ ศิลปะเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ด้วยสติปัญญา แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด เสริมสร้างสมาธิ ความจดจ่อตั้งมั่นของเด็กให้อยู่ในอารมณ์เดียวอย่างต่อเนื่องได้ดี

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำกิจกรรมศิลปะมาใช้ประกอบบทเรียนเพื่อเพิ่มความสนใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้น ซึ่งผู้วิจัยมองเห็นว่ากิจกรรมศิลปะนี้มีความน่าสนใจในเทคนิค ส่งผลให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในด้านของวิชาการได้เต็มศักยภาพ ผลของการนำกิจกรรมศิลปะมาใช้เพื่อเพิ่มความสนใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้น น่าจะเป็นแนวทางเสริมสร้างสมาธิอีกวิธีหนึ่งที่ครู ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กจะนำไปใช้ประยุกต์ปรับปรุงกับเด็กสมาธิสั้นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนเพื่อเพิ่มความสนใจต่อการเรียนของเด็กสมาธิสั้น
2. เพื่อเปรียบเทียบความสนใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้นก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบการเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1.
 1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เด็กนักเรียนที่มีปัญหาด้านสมาธิสั้นที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลพญาไท 3 รวมทั้งสิ้น 25 คน
 2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เด็กสมาธิสั้นเพศชาย อายุ 5 ขวบ ที่เข้ามาใช้บริการที่โรงพยาบาลพญาไท 3 เลือกกลุ่มตัวอย่าง จากเด็กที่เดิมเรียนที่โรงเรียนปกติในระดับปฐมวัย มีระดับสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ปกติ แต่มีภาวะสมาธิสั้นโดยได้รับการยืนยันเบื้องต้นจากแพทย์ผู้ตรวจ การสัมภาษณ์ผู้ปกครอง การสังเกตพฤติกรรม และจากรายงานของครูประจำชั้น จำนวน 3 คน
 3. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียน

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความสนใจในการเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 2 ชนิด คือ

1. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนคณิตศาสตร์
2. แบบบันทึกพฤติกรรมการความสนใจในการเรียน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experiment Research) โดยมีแผนการทดลองแบบ Randomized one group pre-test – post-test design เพื่อศึกษาผลของการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนเพื่อเพิ่มความสนใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 คือ ขั้นก่อนดำเนินการทดลอง (pre-test) ทำการสังเกตความสนใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้นตามแบบบันทึกความสนใจในการเรียน โดยใช้เวลาสังเกต 1 สัปดาห์ รวม 7 ครั้ง ครั้งละ 30 นาที

ระยะที่ 2 คือ ขั้นดำเนินการสอน ทำการสอนโดยใช้กิจกรรมศิลปะตามแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้เวลาในการฝึก 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 30 นาที รวม 20 ครั้ง

ระยะที่ 3 คือ ขั้นหลังการทดลอง (post-test) เมื่อทำการสอนครบ 4 สัปดาห์ ทำการสังเกตความสนใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้นตามแบบบันทึกความสนใจในการเรียน โดยใช้เวลาสังเกต 1 สัปดาห์ รวม 7 ครั้ง ครั้งละ 30 นาที

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผลของการใช้กิจกรรมศิลปะเพิ่มความสนใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้น สรุปได้ว่า

- 1.ความสนใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้นจากการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนวิชาคณิตศาสตร์มีความสนใจในการเรียนเพิ่มสูงขึ้น

2.ความใส่ใจในการเรียนของเด็กสมาธิสั้นหลังจากการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนคณิตศาสตร์ มีความใส่ใจในการเรียนเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาผลของการใช้ศิลปะประกอบบทเรียนเพื่อเพิ่มความใส่ใจต่อการเรียนของเด็กสมาธิสั้น พบว่า

1.เด็กสมาธิสั้นมีพฤติกรรมความใส่ใจต่อการเรียน เพิ่มขึ้นเมื่อใช้กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียน หรือก่อนทดลองเด็กสมาธิสั้นมีความใส่ใจต่อการเรียนเฉลี่ย 10.14 นาที ต่อการเรียนที่ใช้เวลา 30 นาที คิดเป็นร้อยละ 33.81 ถือว่าเป็นช่วงเวลาที่น้อย ซึ่งสอดคล้องกับ อีร์เกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ (2545 : 3) ที่กล่าวถึงเด็กสมาธิสั้นว่า เด็กที่มีปัญหาเช่นนี้เมื่ออยู่ในห้องเรียนมักจะไม่เริ่มงานที่ครูให้ทำ ดูเหมือนไม่สนใจในสิ่งที่ครูสอน ไม่ฟังคำพูดของพ่อแม่ ไม่ใส่ใจในรายละเอียด ประมาท เล่นเล่น ไม่ค่อยระมัดระวัง เล่นหรือทำกิจกรรมใดได้ไม่นาน มักทำอะไรไม่เสร็จเพราะว่าลืมหืมหรือว่าไม่ใส่ใจมักหลีกเลี่ยง ไม่ชอบหรือไม่อยากทำงานที่ต้องใช้สมาธินาน เช่น ทำการบ้าน ทำกิจกรรมกลุ่ม วอกแวกตามสิ่งเร้าภายนอกได้ง่าย

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วิรุณ ตั้งเจริญ (2539) ซึ่งได้กล่าวว่า ประสพการณ์ทางศิลปะจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ และส่งเสริมสติปัญญาของเด็กให้ดีขึ้น เพราะประสพการณ์ในการสร้างสรรค์ศิลปะ จะทำให้เด็กต้องคิดตรวจสอบและสร้างสรรค์ให้สัมพันธ์กับวัสดุ และเกิดประสบการณ์ตรงและสอดคล้องกับ สมบุญ อุดมมุจลินท์ (2544) ที่ได้ศึกษาผลของการเตรียมความพร้อมเรื่อง การนับจำนวน 1-5 โดยใช้กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กกลุ่มอาการดาวน์ระดับก่อนประถมศึกษา พบว่า การเตรียมความพร้อมเรื่อง การนับจำนวน 1-5 โดยใช้กิจกรรมศิลปะ ทำให้เด็กกลุ่มอาการดาวน์ ระดับก่อนประถมศึกษา มีความพร้อมเรื่อง การนับจำนวน 1-5 เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 35.6 โดยมีช่วงความพร้อมเพิ่มขึ้นระหว่างร้อยละ 10 –55 และความพร้อมเรื่อง การนับจำนวน 1-5

ของเด็กกลุ่มอาการดาวน์สูงขึ้นกว่า ก่อนการใช้กิจกรรมศิลปะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุปได้ว่า กิจกรรมศิลปะช่วยในการพัฒนาสมาธิของเด็กให้ยาวนานขึ้น เพราะเด็กจะรู้สึกสนุกสนานกับงานศิลปะซึ่งเป็นงานที่ทำให้เด็กมีจินตนาการต่าง ๆ ที่พวกเขาสามารถนึกคิดเองได้ นอกจากนี้งานศิลปะยังช่วยพัฒนาจิตใจ ให้เด็กมีความละเอียดอ่อนในการรับรู้ ตลอดจนยังเป็นการช่วยสร้างสัมพันธภาพให้กับเพื่อน ๆ ที่อาจจะเข้ามาร่วมในงานศิลปะด้วยกัน และเป็นการวางพื้นฐานสำหรับตัวเด็ก ที่จะเติบโตต่อไปในอนาคต เขาจะเป็นผู้ที่มีความคิดฉับไว ในการแก้ปัญหา เพราะศิลปะช่วยพัฒนาความฉลาดในส่วนนี้ให้แก่เขาตนเอง ดังนั้นการนำกิจกรรมศิลปะประกอบการเรียนการสอนนั้นนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ดี กระตุ้นการเรียนรู้ของเด็ก และส่งผลให้เด็กมีสมาธิในการเรียนเพิ่มมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้

1. ควรมีการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบบทเรียนที่หลากหลาย และเป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจและเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนมากขึ้น เช่น ในช่วงกิจกรรมการสอน 1 คาบเรียน ควรเพิ่มจำนวนกิจกรรมศิลปะมากขึ้นจากเดิม และมีความหลากหลายเช่น ในเวลา 1 คาบเรียนมีกิจกรรมการพิมพ์ภาพประกอบบทเรียน ควรเพิ่มกิจกรรมการวาดภาพ ละเลงสี การปั้นการฉีกตัดปะเข้าไป และเพิ่มใบงานให้มากขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมได้นานและมีสมาธิที่คงทนยาวนานขึ้น

2. ควรมีการจัดสภาพแวดล้อมที่ลดสิ่งรบกวนจากภายนอก และให้มีบรรยากาศที่เหมาะสมกับลักษณะของเด็กสมาธิสั้น เช่น ไม่ควรมีอุปกรณ์ของเล่นอื่นๆ อยู่บริเวณใกล้ๆ หรือห้องเรียนที่ทำกิจกรรมไม่ควรมีเสียงรบกวนดังวิ่งผ่าน หรือห้องเรียนไม่ควรมีหน้าต่างที่มองเห็นนักเรียนชั้นอื่นกำลังเล่นกีฬาากลางสนาม เนื่องจากเด็กสมาธิสั้นมีความสนใจกับสิ่งรอบตัวได้ง่ายส่งผลให้เด็กสมาธิสั้นไม่สนใจกิจกรรมการเรียนในชั้นเรียนหันไปสนใจสิ่งเร้ารอบตัวแทน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเล่นเกมส์ การเล่นเกม์นทาน เพื่อนำมาประกอบบทเรียน ที่ส่งผลในการเพิ่มพุดิกรรรมความใส่ใจต่อกิจกรรมการเรียน ของเด็กสมาธิสั้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเด็กสมาธิสั้นต่อไป
2. ควรศึกษาการใช้กิจกรรมศิลปะประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับเด็กสมาธิสั้นในวิชาอื่น ๆ เช่น ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ
3. ควรมีการศึกษาการใช้ศิลปะประกอบการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มความใส่ใจในการเรียนสำหรับเด็กพิเศษประเภทต่าง ๆ เช่น เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้
4. ควรมีการศึกษาการใช้ศิลปะประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีลักษณะการสอนเป็นกลุ่ม เพื่อเปรียบเทียบกับการสอนแบบรายบุคคล
5. ควรมีการศึกษาการใช้กิจกรรมศิลปะควบคู่กับการให้แรงเสริมเพื่อกระตุ้นความใส่ใจต่อกิจกรรมการเรียนให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. (2550). ศิลปะบำบัด ศาสตร์และศิลป์แห่งการบำบัด. กรุงเทพฯ: ศูนย์กาลาดพัรว.
- ธีรเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2545). เพื่อความเข้าใจเด็กสมาธิสั้น/ชนสำหรับผู้ปกครอง และครู. กรุงเทพฯ: JANSSEN-CILAG.
- ผดุง อารยะวิญญ. (2544). เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: จำไทยเพรส.
- พิระพงษ์ กุลพิศาล. (2545). สมองลูกพัฒนาได้ด้วยศิลปะ. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ธารอักษร.
- วรางคณา กันประชา. (2551). การพัฒนาความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมศิลปะด้วยนิ้วมือ. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2539). ศิลปศึกษา. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์.

- สมบุญ อุดมมุขลินท์. (2544). ผลของการเตรียมความพร้อมเรื่องการนับจำนวน 1-5 โดยใช้กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก กลุ่มอาการดาวน์ระดับก่อนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2546). สร้างสมาธิให้ลูกคุณ. กรุงเทพฯ: ชันดำการพิมพ์.